

Din culisele spionajului rus pe teritoriul României, la începutul secolului XX

Ioan Codruț LUCINESCU

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

ioancodrut@yahoo.com

Abstract

Unlike the successor Soviet regime, Imperial Russia's expansionist ambitions were not global, as the Empire's only aim was to occupy the Balkans and the nearby Straits. Since 1878 Romania has represented a serious obstacle in achieving these goals, which is why Russian authorities „sought to cause domestic problems” through influence, espionage and corruption of Romanian citizens.

At the beginning of the XXth century, foreign espionage represented a great challenge for the Romanian military and civilian intelligence organizations. In an attempt to implement preventive security measures in Romania, in 1908, the Department for General State Security is established within the Ministry of Interior. During the period of neutrality (1914-1916), this secret police force will counteract various espionage and betrayal cases.

Although most cases were focused on the activity of German and Austro-Hungarian intelligence services, the Department for General State Security has also pursued and annihilated czarist espionage networks.

Keywords: espionage, Russian Empire, Department for General State Security, intelligence cooperation, Ministry of Interior, Romanian Army.

Introducere

Vechiul Regat devine, prin poziția de neutralitate adoptată în toamna anului 1914, o placă turnantă a spionajului tuturor beligeranților. Radu Rosetti redă, într-un mod sugestiv, atmosfera unei aparente oaze de liniște în mijlocul furtunii mondiale, așa cum era perceput Bucureștiul atunci: „...atmosfera de intrigă și de corupțiune pe care o întrețineau ambele grupe de potrivnici în București, unde viața așa-zis mondenă își urma cursul, iar cea de noapte luase o dezvoltare imensă. Pe lângă lumea interlopă și

pleava obișnuită a capitalelor, pe lângă oameni de afaceri mai mult sau mai puțin cinstiți, Bucureștiul și mai ales hotelurile, cafenelele și localurile de petrecere diurnă și nocturnă au fost copleșite de o adevărată invazie de corespondenți de ziare, comisionari, actrițe și altă omenire de acest soi, unii în serviciul uneia sau altei grupuri de puteri, alții aventurieri în căutarea câștigului bănesc”¹.

Serviciile de informații german și austro-ungar au cheltuit, în acei ani, sume enorme pentru a influența opinia publică în favoarea Puterilor Centrale, pe ștatele lor de plată figurând cetățeni români din toate straturile societății; mărturie stau listele cu sumele date acestora, găsite de structurile de contraspionaj imediat după intrarea noastră în război, în august 1916.

Dacă, în ceea ce privește acțiunile de spionaj militar, economic sau de propagandă întreprinse de germani și austrieci există numeroase mărturii și studii realizate, nu același lucru se poate vorbi despre spionajul efectuat pe teritoriul național de viitoarea noastră aliată în prima conflagrație mondială, Rusia țaristă.

Statul român, independent după 1878 și aflat într-un puternic proces de modernizare în deceniile următoare, reprezenta un impediment major atât în asigurarea unui coridor terestru de legătură între Imperiul rus și „frații slavi” din Balcani cât și în atingerea principalului obiectiv de politică externă imperială – ocuparea și controlul Strămtorilor. Deoarece nu mai putea fi vorba de un conflict militar deschis împotriva țării noastre s-a încercat, printr-o multitudine de mijloace, marea majoritate provenind din arsenalul serviciilor de spionaj, crearea de probleme guvernelor țării. Mai ales că, Imperiul țarist dispunea de capacități și resurse superioare, aflându-se, contrar opiniei larg vehiculate în epocă, într-un amplu proces de modernizare și dezvoltare.

Încă de la înființarea sa, poliția secretă rusă a acordat o atenție evidentă activităților de spionaj desfășurate în statele de interes pentru Imperiul țarist. Însă, din diverse motive, rezultatele nu s-au ridicat la înălțimea așteptărilor, edificatoare fiind informările eronate din perioada războiului ruso-japonez (1904-1905). În schimb, structurile informative și contrainformative ale armatei imperiale ruse obțin rezultate remarcabile în primul deceniu al secolului XX (excepție notabilă fiind înfrângerea în fața Japoniei).

Deosebit de eficienți s-au dovedit a fi atașații militari acreditați pe lângă misiunile diplomatice, în atribuțiile cărora intrau și activitățile

¹ Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Editura Modelism, București, 1997, p. 62.

informative. De condiții prielnice a profitat atașatul militar al Rusiei la Viena, colonelul Martschenko, care, la începutul secolului XX a știut să folosească atmosfera și starea de spirit din rândurile ofițerilor austrieci pentru a-și recruta agenți. În rândurile multor armate se găsesc și elemente dispuse să trădeze pentru diverse avantaje, dar armata austro-ungară „excelea” la acest capitol. Lista agenților recrutați de militarul rus cuprindea ofițeri de informații, din justiția militară sau detașați la diverse corpuri de armată atât din Viena cât și din provincii ale imperiului².

Aceștia, plus alții recrutați de spionajul militar rus (structură foarte activă și în România) au oferit forurilor de decizie de la Petrograd întregul tablou al capacităților militare ale adversarului austro-ungar, cu efecte directe asupra desfășurării operațiunilor militare în primul an de război.

Conform generalului Gheorghe Dabija, atașatul militar al României la Sofia în perioada 1910-1913³, în preajma declanșării conflagrației mondiale, spionajul militar rus era coordonat din Sankt Petersburg de către generalul-maior Yuri N. Danilov⁴. Imperiul era împărțit în 13 districte militare, fiecare dispunând de rețeaua proprie de agenți; cele mai puternice centre districtuale de spionaj erau, ținând cont de „obiectivele” avute în vizor, Varșovia (avându-l șef pe colonelul Nikolai Batiușin, cel care reușise recrutarea șefului contraspionajului militar austro-ungar, colonelul Alfred Redl), Odessa (de unde, așa cum vom vedea pe parcursul studiului, era dirijat spionajul îndreptat contra României) și Kievul.

Din postura sa oficială, generalul Dabija scria, referitor la colaborarea pe care a avut-o la Sofia cu atașatul militar rus: „colonelul Romanowschi inteligent, cu un spirit serios și ponderat, cu maniere foarte distinse, un gentleman. Excelent ofițer de Stat Major, cu el am întreținut cele mai amicale legături, am lucrat mână în mână, ceea ce a fost de mare însemnătate, *el având posibilități și mijloace foarte mari de informare ceea ce mie îmi lipsea cu totul*. Grație însă prieteniei ce s-a legat între noi, am profitat personal și a profitat și țara mea”⁵.

² Alexandru Popescu, *Agenții mărturisiți. Diplomatie și spionajul*, Editura Cetatea de Scaun, București, 2009, p. 72.

³ Gheorghe Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936.

⁴ Leonard Raymond, *Secret Soldiers of the Revolution*, Greenwoodpress, 1999.

⁵ Gheorghe Dabija, *op. cit.*, p. 54.

Cu toate că nu este un subiect pe deplin elucidat, se poate vorbi de o anumită implicare externă și în ceea ce privește declanșarea și întreținerea răscoalei țărănești din anul 1907, eveniment cu reverberații majore în opinia publică națională.

În acest sens, în primul raport adresat conducerii statului de la începutul revoltei, prefectul județului Botoșani, Jules Văsescu solicită imperios, la 10 martie 1907, ca trupele ce vor fi trimise ca întăriri să fie de cavalerie, deoarece instigatorii nu provin din satele răsculate, ci se deplasează rapid, din sat în sat: „*sunt emisari care cutreeră satele și promit în numele MS Împăratul Rusiei de a împărți tot pământul la țărani și îi îndeamnă de a se revolta pentru a veni Rusia să domnească pe această țară, căci numai ei vor putea distribui pământul*”⁶.

În al doilea raport al prefectului, datat 11 martie 1907, este reînnoită cererea de ajutor din partea armatei, deoarece situația se agravează rapid: „Faza revoluției s-a schimbat, locuitorii, grație instigatorilor – *se crede ruși de naționalitate* – ce cutreieră satele, văzând că au putut să-și îndeplinească pretențiunile lor către arendași și proprietari, cer mai mult: împărțirea pământurilor între ei....E necesitate absolută de cavalerie pentru a putea urmări cu folos bandele care cutreeră satele spre a răzvrăti locuitorii. Infanteria nu poate îndeplini această sarcină”⁷.

Deși în deceniile următoare s-a negat existența acestor instigatori ruși sau plătiți de ruși, este evident că Petrogradul încerca să profite din plin de orice problemă internă a României, guvernării țării știind foarte bine acest lucru. De aceea, începând cu 7 martie 1907 autoritățile române ordonă închiderea frontierei „începând de la Suceava până la Mihăileni” pentru a împiedica infiltrarea de agenți travestiți în țărani bucovineni și a nu oferi nici un pretext de intervenție militară din partea Rusiei țariste și Austro-Ungariei⁸.

Din păcate, dosarele Direcției Poliției și Siguranței Generale (DPSG) aflate la Arhivele Naționale ale României (ANR) nu aduc lămuriri suplimentare în acest sens, pentru a putea formula o concluzie categorică. Cercetătorii au, în continuare, de efectuat în diversele arhive aflate în București sau în teritoriu o laborioasă muncă de clarificare a multor aspecte din istoria modernă a României.

⁶ *Răscoala din 1907*, vol. I, Editura de Stat, București, 1948, p. 49, *apud* Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001, p. 134.

⁷ *Ibidem*, p. 54 (Raportul nr. 1933 din 11 martie 1907), *apud* Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 134-135.

⁸ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 131.

Totuși, baza documentară existentă la ANR ne permite să reconstituim una din rețelele spionajului rus în România la începutul secolului XX, structurată, cu migală, de-a lungul multor ani. Deoarece multe din dosarele uriașei arhive operative a Siguranței Statului au dispărut sau au fost distruse în ultimul secol, nu avem o imagine completă asupra fenomenului, ci numai „piese de puzzle”. Din această cauză, nu putem să ne pronunțăm în ceea ce privește vinovăția clară și indubitabilă a tuturor persoanelor pomenite în filele documentelor redactate de agenții și informatorii Poliției și Siguranței Statului.

Spionajul Imperiului țarist pe teritoriul național până la intrarea României în războiul mondial

Legea de reorganizare a Ministerului de Interne adoptată în timpul mandatului ministrului Vasile Lascăr, aprilie 1903, s-a dorit a fi răspunsul la evoluția societății în acel început de secol; dar evenimentele ulterioare au demonstrat că aceasta era potrivită pentru instituția poliției doar ca „poliție administrativă”, lipsindu-i însă componenta informativă, cea de culegere a informațiilor⁹.

Răscoala țărănească din martie 1907 a jucat rolul unui veritabil „duș rece” pentru elita politică românească, luată total pe nepregătite din cauza inexistenței unor informări pertinente despre situația explozivă înregistrată în acel moment, în lumea rurală. De aceea, în martie 1908 este adoptată legea prin care apare Direcția Poliției și Siguranței Generale (DPSG), având două secțiuni: cea a Siguranței Generale a Statului și cea a Poliției. Pentru asigurarea unei eficiențe sporite, toate structurile cu atribuții de siguranță de stat au fost organizate și au funcționat separat de Poliția Generală a Statului, fiind mult mai puțin expuse presiunilor venite din partea autorităților locale în frunte cu prefectul sau partidelor politice¹⁰.

Urmărind să creeze un organ de stat cu sarcini speciale cât mai puternic, conducerea statului concepea Siguranța Generală a Statului ca „nervul poliției ce se impresionează la timp de mediul înconjurător, avizând la măsurile generale în materie de ordine publică și siguranța statului, înregistrând în același timp toate mișcările seismice ce se produc în populația internă cât și în țările înconjurătoare, pentru ca la timpul oportun să se poată preveni acele mișcări cu caracter subversiv contra siguranței statului”¹¹.

⁹ Adrian Pohrib, *Din istoria Poliției Române. Poliția orașului Galați între anii 1832 și 1949. Istoric și documente*, Editura AGATON, Galați, 2013, p. 63.

¹⁰ Alin Spănu, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 27.

¹¹ Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000, p. 141.

De asemenea, se acordă o mare importanță poliției de la punctele de frontieră și din porturi, aceasta aflându-se sub conducerea directă a ministrului de Interne și exercitată prin directorul DPSG, cel care avea dreptul de control deplin asupra întregii activități¹².

În concluzie, Siguranța Statului fiind principala instituție de culegere a informațiilor pe plan intern și extern, avea îndatorirea să asigure ordinea constituțională, securitatea internă a țării și să contracareze acțiunile întreprinse de statele ostile nouă, care ar fi atentat la independența și integritatea teritorială a României.

Datorită strânsei colaborări între diferitele structuri ale instituțiilor de forță ale statului (în primul rând, Ministerul de Interne și Armată) se ajunge la descoperirea și anihilarea multor încercări ale diverselor puteri străine de a cunoaște punctele tari dar, mai ales, vulnerabilitățile României; câteva exemple de succes, în acest sens, sunt prezentate în rândurile următoare.

Unul din cazurile de spionaj intens mediatizat în epocă și în care s-a stabilit, indubitabil, implicarea spionajului țarist este cel al căpitanului de artilerie Rodrig Goliescu. Un talentat inventator în domeniul aviației la începutul secolului XX, dar și un personaj de o moralitate îndoielnică, dornic de înavuțire și trăind peste posibilitățile oferite de condiția de militar, intră într-un periculos joc de trădare națională¹³.

Trimis cu o substanțială finanțare din partea statului român la Paris pentru a-și perfecționa invenția (avioplanul), acesta se întoarce în toamna anului 1910 cu datorii contractate și neonorate. La București, folosindu-se de societatea de aviație fictivă pe care o înregistrase în Franța – „Societatea de aviație Goliescu et comp”, încearcă să atragă în cursă persoane dornice a-și plasa resursele financiare în afaceri rentabile, fără însă a înregistra succese deosebite. Cu prilejul demersurilor făcute în Rusia pentru a obține aprobarea, din partea ministerului industriei, a unei cereri de brevet pentru avioplanul său, intră în atenția spionajului țarist. Astfel, în iunie 1912 este contactat de agentul rus Piotr Altinovici, interpret al Legației Ruse, care îl recrutează ca informator.

Într-o notă descoperită ca urmare a percheziției efectuate la domiciliul său, Rodrig Goliescu își asuma, în scris, obligația de a transmite serviciului rus de informații o serie de documente referitoare la apărarea

¹² Adrian Pohrib, *op. cit.*, p. 64.

¹³ Vezi pe larg, C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, București, 1977, pp. 49-57.

națională: planul de mobilizare al unui regiment de infanterie cu toate datele necesare; ultima ediție a Regulamentului de mobilizare și planul de concentrare al armatei române în caz de război cu Imperiul țarist sau cu Austro-Ungaria; planul Statului Major al transporturilor militare pe căile ferate în caz de mobilizare etc¹⁴.

Necesitatea procurării informațiilor militare solicitate îl obligă să-și caute ajutoare, lucru ce i-a fost fatal. Fostul său subaltern M. Predescu, pe care l-a contactat în scopul sustragerii documentelor de la Marele Stat Major, a prezentat cazul șefilor săi, Goliescu fiind preluat informativ de Siguranța Generală a Statului, cea care avea competențele și resursele necesare monitorizării acestuia. Acesta va fi arestat la 13 februarie 1913, vestea răspândindu-se rapid în Capitală.

Datorită situației create, Piotr Altinovici părăsește clandestin țara, sustrăgându-se monitorizării efectuate de agenții români; în procesul-verbal încheiat ca urmare a percheziției realizate la domiciliul său, comisarul de poliție însărcinat cu executarea mandatului de aducere arată că „este plecat din țară fără a se ști unde”¹⁵.

În primăvara anului 1913, Consiliul de Război al Corpului II armată a început judecarea procesului, prin sentința din 22 iunie 1913 căpitanul Goliescu fiind condamnat la douăzeci de ani muncă silnică și degradare militară pentru „înalță trădare și contrafacere de sigilii și semnătură”¹⁶. Supraviețuiește războiului, fiind eliberat în anul 1925, toate încercările sale ulterioare de a se reabilita oficial fiind sortite eșecului (moare în 1942).

Colaborarea ruso – bulgară în scopul spionării aparatului militar românesc

Într-un Raport deosebit de important, 12 noiembrie 1907, prezentat atât ministrului de Interne, cât celui de Război, directorul DPSG Iancu Panaitescu, atrage atenția asupra unui periculos caz de spionaj în care era implicată Bulgaria și, foarte probabil, Rusia țaristă. Datorită colaborării eficiente în problematici legate de siguranța națională, între instituțiile naționale, Oficiul poștal din Odobești trimite Direcției Generale a Telegrafelor și Poștelor un colet considerat suspect, care, la rândul său, îl trimite Siguranței Generale a Statului. Aici este deschis și examinat cu atenție, ajungându-se la concluzia că este vorba de un caz ce poate afecta

¹⁴ Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura ANTET, Prahova, 2007, p. 36.

¹⁵ *Ibidem*, p. 55.

¹⁶ *Ibidem*, p. 56.

serios securitatea României. Pachetul era destinat unui ofițer de artilerie bulgar care locuia la Sofia, locotenentul G. Hesapcieff și conținea hărți și planuri militare detaliate ale unei părți din Moldova.

Directorul Panaitescu evidențiază, printre altele, cooperarea existentă între instituțiile militare bulgare și ruse, având ca obiectiv comun spionarea țării noastre. Aceasta era vitală pentru armata și serviciul de spionaj țarist deoarece orice intrare în țară a unui „supus” rus, indiferent că era civil sau militar, era riguros înregistrată și urmărită atât de poliție, cât și de Siguranță sau Jandarmerie. În schimb, libertatea de deplasare a cetățenilor bulgari era mult mai mare pe teritoriul românesc.

„Concluzia logică ar fi că spionajul acesta s-a făcut pentru interesul armatei bulgare. Dat fiind, însă, că regiunea reprezentată de hărțile în cestiune este situată dincolo de linia fortificată Focșani-Nămoloasa, (Putna-Bacău), regiune care cade în afară de zona intereselor bulgărești, nu este exclusă posibilitatea ca acest spionaj să fie făcut de bulgari pe contul Rușilor. E posibil ca rușii să se folosească de ofițerii bulgari, acestora fiindu-le mult mai ușor de a se strecura neobservați în țară, amestecându-se travestiți între muncitorii și zarzavagii bulgari, precum și între covrigarii și bragagii cari staționează la porțile tuturor cazărmilor și stabilimentelor noastre militare.

Nu se pune o trupă în marș, fără ca covrigarii și bragagii bulgari să n-o urmărească pas cu pas și D-zeu știe câți din ei n-or fi ofițeri travestiți.

Ofițerilor ruși le-ar fi foarte greu să se introducă în țară peste tot locul, căci ar fi repede descoperiți, ei neputându-se travesti decât ca iconari sau jugănari, cari știu însă că sunt suspectați în tot dauna de autorități și apoi chiar dacă n-ar fi descoperiți totuși mare treabă n-ar putea face neavând posibilitatea de a se introduce pe lângă stabilimentele militare și de a însoți trupele în marșuri, exerciții și manevre.”¹⁷.

În concluzie, raportul directorului general al DPSG atrage atenția asupra necesității ca „*Marele Stat Major al Armatei să înființeze un serviciu de contra spionaj, care să fie bine organizat spre a putea demasca cu înlesnire pe spionii cari mișună în țară*”. Aceasta, cu atât mai mult cu cât „bulgarii sunt la curent cu tot ceia ce se face și pune la cale în armată și marina noastră și sosesc la timp spre a urmări și a se informa de ceia ce îi interesează”¹⁸.

¹⁷ Arhivele Naționale ale României, Fond *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr. 94/1907. file 19-20.

¹⁸ *Ibidem*, fila 21.

Legat de acest caz arătăm și capacitatea DPSG de a desfășura acțiuni externe de spionaj. Datorită importanței deosebite acordate cazului, un experimentat agent al Siguranței Generale, Grigore Rădulescu este trimis în Bulgaria, la Sofia pentru a afla mai multe detalii despre destinatarul pachetului, locotenentul bulgar de artilerie Hesapcieff. Cu această ocazie, Iancu Panaitescu îi dă ordin lui Rădulescu să se intereseze și de „un oarecare Mincoff samsar și jucător de cărți, care vine prin România din când în când și se ocupă cu afaceri de spionaj, după informațiunile ce am”¹⁹. Pentru a nu trezi bănuieli contraspionajului bulgar, acesta își ia la Sofia și soția, care va contribui la urmărirea informativă a militarului bulgar.

Cuplul de agenți români îl supraveghează permanent pe locotenent, stabilind că acesta își desfășoară serviciul la „Arsenalul armatei din Sofia în laboratorul de chimie și al preparatelor materialului de focoare pentru obuze” caracterizându-l, în final, ca fiind un personaj deosebit de scrupulos, serios și foarte apreciat de ofițerii bulgari cu care intrase în contact, cu diverse ocazii, în oraș²⁰.

De o mare importanță pentru preîntâmpinarea diverselor acțiuni care ar fi putut afecta stabilitatea și ordinea internă s-a dovedit a fi adoptarea, la 31 martie 1904, a Regulamentului asupra serviciului de poliție la punctele de fruntarii, în porturi și gări, prin care este organizată Poliția de Frontieră, Gări și Porturi. Aceasta avea principala misiune de a împiedica pătrunderea activiștilor anarhiști pe teritoriul național și de a contracara acțiunile serviciilor de spionaj străine îndreptate împotriva României, prin semnalarea către Siguranța Generală a oricărui străin posibil periculos.

Semnalăm faptul că documentul excepta de la regulile intrării/ieșirii pe locuitorii români din Austro-Ungaria și Rusia țaristă. Prin această acțiune se ofereau condiții de refugiu românilor urmăriți de organele represive austro-ungare și rusești pentru participarea lor la mișcarea de emancipare națională²¹.

Din notele și rapoartele agenților de siguranță sau poliție realizate până în preajma declanșării războiului mondial și aflate în arhive, se evidențiază buna colaborare avută între această poliție de frontieră cu largi prerogative și Direcția Poliției și Siguranței Generale (DPSG), structură oficializată în martie 1908.

¹⁹ *Ibidem*, fila 30.

²⁰ *Ibidem*, file 22-24.

²¹ Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, Editura MI, București, 2000, vol. I, pp. 82-84.

**Acțiuni ale spionajului militar țarist pe teritoriul național.
Studiu de caz – Vladimir Nicolaevici**

Un document inedit, aflat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, redă pe parcursul multor file o parte importantă din rețeaua spionajului militar rus în România, prezentată chiar de cel care era considerat de ruși ca fiind un spion de încredere, avocatul Vasile Alexandrescu din Iași. Acesta denunțase Siguranței Generale a Statului operațiunea serviciului secret țarist, fiind prezentați cetățenii români dispuși să procure, contra unor sume de bani, informațiile solicitate de partea rusă.

Legat de subiect, „personajul” central îl constituie cetățeanul rus Vladimir Nicolaevici, considerat de Siguranță ca fiind un spion versat, cunoscător al spațiului est-european, călătorind des în Bulgaria și Serbia. Practic, pe parcursul anului 1914, datorită declanșării conflagrației mondiale, cerințele informative cresc exponențial pentru toți beligeranții, atât în ceea ce privește dușmanii declarați cât și țările încă neutre, precum Italia sau România.

În Referatul redactat de sub-directorul Stan N. Emanuel și prezentat conducerii DPSG la 2 martie 1914²², se arată: „O latură a activității spionajului militar rus în România este serviciul de spionaj organizat anume pentru Moldova, având sediul central în Odessa la Statul Major rus, circumscripția militară Odessa.... Legătura între Odessa și Iași se face de un oarecare Vladimir Nicolaevici, rus de origine, pretins comerciant, care vine foarte des în România și care era bănuț de mult timp că făcea spionaj.

Din examinarea dosarului cu No. 227 din archiva secretă a Direcțiunei rezultă că acest Vladimir Nicolaevici.....s-a adresat avocatului Alexandrescu din Iași, făcându-i propunerea ca în schimbul unei sume de bani ce i se va servi lunar, să se intereseze el de activitatea acestor agenți, iar rapoartele lor să fie trimise la Odessa.

Advocatul Alexandrescu denunțând afacerea Direcțiunei și întrucât noi aveam interesul să cunoaștem felul informațiilor ce se cereau de ruși în chestiuni militare, precum și de a ști cine erau persoanele cari făceau asemenea servicii statului rus, am cerut avocatului Alexandrescu să primească propunerea.

Acesta acceptând, a fost pus imediat în legătură cu agenții din țară și anume: Vasile Gavrilescu, curelar stabilit în Roman; Mihai Pălimaru, cântăreț sergent rezervist în Bat. 8 Vânători, stabilit în Huși; Mihail Christescu, reprezentantul federației cooperativelor sătești din București, stabilit în Brăila.

²² ANR, Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 1/1914, file 30-33.

Correspondența ce se urmează între agenții recrutați în țară cu avocatul Alexandrescu și între acesta și Vladimir Nicolaevici din Odessa se face după cunoscutul procedeu rusesc, adică prin întrebuintarea la scris a unor substanțe chimice și dezvoltarea scrisului prin întrebuintarea altor substanțe”.

Urgența informațiilor de natură militară solicitate de armata imperială și încetineala (premeditată sau doar conjuncturală) cu care avocatul Alexandrescu răspundea solicitărilor centralei de la Odessa, îl determină pe Vladimir Nicolaevici să intre pe teritoriul național la 3 iulie 1913, însoțit de un alt „supus rus”, Zeilich Champanier. Nicolaevici a început un periplu prin România, început la Iași și urmat de Galați, București, Constanța, plecând înapoi în Rusia pe 2 august 1913.

Informații importante pentru conducerea DPSG sunt transmise de același avocat, devenit un foarte valoros agent pentru structurile contrainformative românești, de asemenea apreciat și de partea adversă. Dovada încrederii de care se bucura din partea spionului rusesc este dată de faptul că, întors la Iași și înainte de a trece granița, Nicolaevici îi prezintă noutăți interesante: la Galați dispune de „patru informatori civili cu poziție materială bună și cu întinse cunoștințe militare”, iar la Constanța a angajat încă un agent (tragem concluzia că aici avea deja o rețea de spionaj activă). Deși nu i-a comunicat avocatului român numele acestor noi „achiziții”, în schimb îi scapă un detaliu foarte important pentru Siguranță și anume că „*transmiterea informațiilor scrise din județele limitrofe cu Rusia se face prin intermediul unora din grănicerii noștri (români n. n.)*”²³.

Prezentăm, în continuare, tipul de informații solicitate de spionajul militar rus, așa cum reiese din scrisorile trimise, în cursul lunii septembrie 1913, de Vladimir Nicolaevici avocatului Alexandrescu:

„1. Cum au fost organizate în timpul mobilizării unitățile de rezervă, de infanterie, artilerie etc.

2. Cum s-a făcut transportul trupelor pe calea ferată și anume: în câte trenuri s-a transportat un regiment de infanterie, artilerie, cavalerie etc.

3. Câte regimente de rezervă au fost mobilizate și numerele lor de ordine.

4. Idem pentru artilerie.

5. Dacă e vorba să se creeze Divizia 11-a la Dobrici și Divizia 12-a la Mangalia”²⁴.

²³ *Ibidem*, fila 31. Nu s-a putut stabili exact dacă acest transfer de informații secrete se realiza datorită corupției unor grăniceri sau inventivității curierilor ruși.

²⁴ *Ibidem*, file 31-31v.

Urgența colectării de informații cu caracter militar îl determină pe Nicolaevici să se reîntoarcă în România pe 25 noiembrie 1913 (va sta până la 23 decembrie 1913) și apoi la 12 ianuarie 1914; practic, pe parcursul anului 1914 acesta efectuează lungi șederi pe teritoriul național, fiind supravegheat permanent de agenții Siguranței. Filajul este exercitat continuu, fiind notată, pe parcursul a sute de file de rapoarte, fiecare ieșire în oraș (va locui cel mai mult din timp la București), fiecare întâlnire – practic fiecare mișcare făcută de cetățeanul rus, până în cele mai mici detalii.

Un aspect reiese cu evidență din urmărirea atât a lui Vladimir Nicolaevici, cât și a celorlalți „supuși ruși” bănuți a fi spioni și anume complexa rețea creată pe teritoriul României de-a lungul deceniilor trecute. În Capitală, Consulatul Rusiei și Biserica Rusă erau sedii ale acestor activități, deoarece agenții români notează faptul că a vizitat în dese rânduri Consulatul rus, iar intendentul acestui Consulat, Petre Terzici, (conform unei însemnări ajunse în posesia Siguranței) avea rolul de a-i remite lui Nicolaevici corespondența trimisă de către Statul Major Rus din Odessa.

„A luat contact aproape permanent cu mulți din cei suspecți de Direcțiune pentru spionaj și anume cu: Alexe Drosdov și Vorocilov de la Capela rusă, preotul Politoff de la Biserica rusă, comerciantul Teodor Godezlinski, căpitanul rus Anatol Troitzki, atașatul militar rus etc...”²⁵.

Agenții Siguranței îi înregistrează fiecare deplasare, inclusiv stările de spirit prin care trece spionul rus, precum: „mai sunt de remarcat iarăși așteptările lui însoțite de gesturi nervoase în diferite părți ale Capitalei, precum și staționarea lui în două rânduri în fața Școalei de artilerie și geniu, unde părea că așteaptă pe cineva.

Întâlnirile în stradă și la locuri anumite cu femei de naționalitate rusă, între cari a putut fi recunoscută o anume Nadina, care este pusă și ea în supraveghere și despre care se face informațiune”²⁶. Activitatea sa este febrilă, participând aproape zilnic la diverse întâlniri mai mult sau mai puțin conspirative.

Minuțiozitatea cu care își promovează statutul legal denotă un personaj cu experiență în cariera de spion, Siguranța remarcând faptul că este foarte atent ca acoperirea sa oficială, cea de om de afaceri rus, să aibă credibilitate. Astfel, are grijă să fie mereu în posesia unor cataloage cu produse industriale ale diverselor întreprinderi din Rusia, precum și „procuri, purtând viza Consulatului român din Odessa, că e voiajor interpret”.

²⁵ *Ibidem*, fila 35v.

²⁶ *Ibidem*, fila 32.

La final, ca o concluzie, Referatul propune ca „acest periculos spion militar rus” să fie expulzat din România, decizia urmând să fie luată de conducerea DPSG. Însă, datorită interesului structurilor informative de a cunoaște în profunzime relațiile acestuia în România, decizia va fi amânată pe termen nedeterminat. Așadar, este îngăduită șederea acestuia pe teritoriul național, însă sub o atentă supraveghere informativă. Continuă întrevederile zilnice, în București, cu personajele deja prezentate, în special cu căpitanul rus Anatol Troitzki și preotul Politoff de la Biserica Rusă (pe care îl vizitează și la domiciliu).

Importanța pe care o acorda Siguranța Statului acestei rețele de spionaj este dată și de ordinul directorului DPSG, Iancu Panaitescu de a i se raporta personal informațiile obținute ca urmare a supravegherii lui Mihail Christescu, reprezentantul federalei cooperativelor sătești din București.

Deosebit de interesant este schimbul de scrisori secrete din luna mai 1914, aflat în posesia structurilor informative naționale, între spionul rus și avocatul Alexandrescu din Iași. Militarii ruși de la Odessa se arată foarte nemulțumiți de lipsa de informații cu valoare reală furnizate de român (acestea erau elaborate sub îndrumarea Siguranței Generale a Statului); Nicolaevici este foarte clar în acest sens: „Ultimele d-tale scrisori conțin numai informațiuni politice generale ...de astfel de informațiuni n-avem nevoie...Nouă ne trebuie numai informațiuni militare...Trebuie ca d-v să faceți imediat cunoștințe printre militarii corpurilor stabilite în Iași, pentru ca prin aceste cunoștințe să aflați totul despre viața regimentelor și să ne scrieți despre toate...D-v trebuie să ne comunicați toate informațiunile despre armata română..despre schimbarea organizării armatei și despre formarea unităților noi...despre marină, despre comenzi de tunuri, îmbrăcăminte, puști, proiectile etc.”²⁷.

I se cerea ca aceste informații să fie cât mai mult posibil detaliate, spionajul rus fiind interesat inclusiv de eventuale nereguli financiare înregistrate la unitățile românești, numele ofițerilor pedepsiți disciplinar, incidente între ofițeri etc. Reamintim faptul că acest gen de informații „sensibile” (focalizate pe viața cotidiană a ofițerilor) a dus la racolarea colonelului austriac Alfred Redl la începutul secolului XX (succes deosebit al ofițerilor ruși de informații), cu urmări catastrofale pentru monarhia austro-ungară în timpul primei conflagrații mondiale.

²⁷ *Ibidem*, file 97-97v.

În a doua scrisoare trimisă în aceeași lună, avocatul Alexandrescu primește un ultimatum din partea spionajului militar rus: „Ne-ați comunicat că nu este nimic nou relativ la armată. Minciună, acum este vorba în România să se înființeze unități noi, s-au făcut comenzi pentru marină. Se va înființa o divizie nouă a 11-a și d-ta despre asta nu scrii nimic; foarte rău. Dacă scrieți cu cerneală secretă atunci scrieți pe adresa nouă în loc de cea veche, următoarea: Russie – Odessa – Piskenovskaia No. 19 loc. 4 Palaghee Dumitriev Volodinoi.....Dacă încă o dată veți mai trimite rapoarte cu informațiuni ce n-au caracter militar, noi ne lipsim de serviciul dvs.”²⁸.

Este evident că spionii ruși dispuneau în România de rețele funcționale, din moment ce cunoșteau în detaliu schimbările survenite în aparatul militar național, neputând fi păcăliți prea ușor. Ne putem face o imagine generală asupra relațiilor „oamenilor de afaceri” ruși în societatea românească urmărind cercul de cunoștințe de care dispunea Vladimir Nicolaevici în București și care cuprindea persoane, civile și militare, cu anumite poziții sociale.

Acesta este văzut în compania multor cetățeni români, despre unii putându-se afla informații suplimentare. Echipa de filaj raportează că pe 25 mai 1914, Nicolaevici se întâlnește la Cafe Bristol cu doi români, dintre care unul era locotenent de artilerie, identificat în persoana lui Popescu Vintilă, din garnizoana Pitești.

Urmărirea activității lui Vladimir Nicolaevici în București pe parcursul lunilor mai-august 1914 a presupus un efort logistic important din partea funcționarilor instituției, datorită necesității ca și persoane cu care acesta interacționa frecvent să fie, la rândul lor, supravegheate.

Îl remarcăm pe frizerul Ludvig Copici, administrator al unui salon de frizerie și coafură aflat pe Calea Victoriei, bănuț deja de Siguranța Generală că desfășoară acțiuni de spionaj în folosul Petersburgului. Comportamentul său atrăsese atenția agenților deoarece „dimineața la ora 7 când ese din curte observă câteva minute pe stradă și în urmă pleacă la prăvălie, la fiecare răspântie se oprește și se uită înapoi observând dacă este urmărit de cineva....”²⁹.

Fiind supravegheată clădirea respectivă (unde se găsea salonul), agentul nr. 8 din Brigada 1 a Siguranței Statului raportează pe 10 iulie 1914 că, în ziua precedentă, în jurul orei 18, soția lui Copici iese din salonul de înfrumusețare

²⁸ *Ibidem*, file 105-105v.

²⁹ *Ibidem*, file 166-166v.

și intră în curtea Consulatului Imperial Rus din Cale Victoriei urcând „în apartamentul din partea dreaptă a intrării, unde m-am informat că este Cancelaria Consului și a stat acolo până la ora 7 când s-a dus și soțul său iar după vreo 15 minute au eșit amândoi intrând în salonul de frizerie.....

Din convorbirile ce am avut cu dl Costescu pălărier vecin cu Legațiunea rusă, convorbiri în mod indirect și discrete deși îmi este bun prieten, acesta îmi spunea că cu ocaziunea vizitei Dlui Ministru rus Fasanov în capitală la începutul lunii Iunie a.c. când i s-a dat o masă în grădina Consulatului erau acolo și soții Copici îmbrăcați fiind în ținută de gală *ei fiind cunoscuți ca devotați ai Consului Rusiei, că adeseori vizitează pe consul chiar în apartamentele Dsale, nu în cancelarie*”³⁰.

Ținând cont de statutul social și diplomatic al consulului, este suspectă relația de prietenie a acestuia cu un frizer și soția sa (chiar dacă aceștia și administrau locația respectivă), aspect sugerat și de agenții Siguranței pe parcursul monitorizării. Din păcate, notele și rapoartele prezentate atât în filele dosarului cât ale altora cercetate la Arhivele Naționale Istorice Centrale nu aduc lămuriri suplimentare în această problemă.

Relațiile sale „de lucru” se întind și în armată, acesta intrând în contact frecvent, pe parcursul lunii iulie 1914 cu un ofițer de artilerie, locotenentul Ionescu, fiul, conform celor spuse de un informator al Siguranței, unui general român de armată. Informația va fi transmisă și conducerii armatei, în speță generalului Dumitru Iliescu, șeful de facto al Marelui Stat Major.

Întâlnirile au loc la Cafe Bulevard în centrul Bucureștiului, seara, locotenentul ducându-se la masa ocupată deja de rus. După consumarea unor halbe cu bere, timp de două săptămâni, de regulă ofițerul român îl însoțea până la domiciliu, unde zăbovea maxim o oră, plecând apoi spre locuința sa. Nici în acest caz, supravegherea severă la care era supus cetățeanul rus nu ne oferă detalii în urma cărora să putem concluziona referitor la o posibilă livrare de documente sau informații secrete ale armatei române către spionajul țarist³¹.

În ceea ce îl privește pe Vladimir Nicolaevici, prin Nota din 6 august 1914 a Brigăzii de Siguranță Galați, conducerea DPSG este informată despre plecarea acestuia din țară: „...Astăzi 6 august a.c., ora 8 a.m. a plecat din hotel

³⁰ *Ibidem*, file 171-171v.

³¹ *Ibidem*, file 172-198v.

s-a dus la Agenția Rusă și s-a îmbarcat pe vaporul rusesc pentru Odessa, până la debarcader a fost condus de ziaristul rus Ilios Gorelik....Din supravegherea făcută asupra lui V. Nicolaevici nu s-a observat nimic suspect”³².

Deși numele spionului rus nu se mai regăsește în rapoartele agențiilor Siguranței Generale a Statului, în schimb întâlnim mulți alți cetățeni ruși (femei și bărbați) suspectați de culegerea de informații, civile și militare, necesare militarilor țariști pentru a crea un tablou realist asupra a ceea ce reprezenta România în acel moment și, mai ales, în perspectiva intrării noastre în războiul mondial.

Concluzii

După ce s-a aflat, în ianuarie 1878, aproape de îndeplinirea obiectivului geopolitic de a controla Strâmțurile³³, politica Rusiei țariste față de România în următoarele decenii a fost constantă și categorică: subminarea și crearea, pe cât posibil, a unor convulsii sociale și politice interne pentru a demonstra „lumii civilizate” că statul român nu este viabil și, prin urmare, nu merită să existe în granițele recunoscute de puterile europene.

Activitatea secretă a Rusiei țariste pe teritoriul românesc a fost una complexă și focalizată pe cunoașterea în detaliu a vieții politice și economice naționale, pe „controlul informativ” al oamenilor politici importanți, organizarea de atentate în vederea eliminării persoanelor incomode pentru politica imperială în regiune etc.

Notăm faptul că agentura secretă rusă s-a sprijinit și pe elemente aparținând puternicei minorități slave, existentă deja de generații pe teritoriul național; în plus, după consolidarea României ca stat, se înregistrează un mare număr de „supuși ruși” veniți în țara noastră în căutarea unei vieți mai bune.

Ca exemplu de imixtiune directă a reprezentanților Imperiului în viața politico-socială internă a României în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, prezentăm momentul acțiunii Opoziției Unite de răsturnare, în urma unor violente manifestații, a guvernului liberal condus de Ion C. Brătianu (martie 1888). Reputatul ziarist, memorialist și om politic Constantin Bacalbașa, martor ocular la evenimente, a lăsat o mărturie

³² *Ibidem*, fila 199.

³³ Trupele ruse ajunseseră în preajma capitalei Imperiului otoman, doar opoziția categorică a Angliei și noii puteri europene, Germania împiedicând Imperiul țarist să rupă echilibrul de putere la nivel continental.

elocventă în acest sens: „De altfel rușii nici nu se sfiau ca să se demaște; la toate manifestațiile de stradă din cele din urmă zile, agenții legației ruse erau peste tot. În ziua de 15 martie, toată legația rusă, afară de ministru, erea pe Dealul Mitropoliei. Secretarul de legație Lermontoff a stat atît de aproape de luptători, încît a primit în obraz o bură de cartuș”³⁴.

Dincolo de confruntarea „firească” între structurile informative ale României și Rusiei țariste trebuie să remarcăm și existența unui anumit grad de cooperare între acestea în anii 1915-1916, dată fiind simpatia opiniei publice naționale pentru tabăra Antantei. Astfel sunt contracarate anumite încercări germano-austriece de a perturba, de pe teritoriul românesc, aprovizionarea Serbiei cu muniții și alte materiale oferite de aliatul său, Rusia³⁵.

Intrarea României în războiul mondial, în august 1916, a transformat Imperiul țarist într-un aliat oficial, cu care trebuia (cel puțin teoretic) să avem o strînsă cooperare militară și politică. Acest lucru nu a fost pus în practică așa cum ar fi trebuit, fiind una din cauzele dezastrului militar suferit de armata română în campania din 1916. Procesul de modernizare și transformare pe care l-a parcurs armata română în iarna lui 1916/1917 s-a materializat și într-o solidă colaborare pe planul informativ cu structurile rusești echivalente.

Declanșarea revoluției bolșevice în octombrie 1917 este urmată de o perioadă de tulburări care pun la grea încercare relațiile între cei doi aliați. Ieșirea Rusiei din război în decembrie 1917 și încercările de comunizare a teritoriului din Moldova rămas sub controlul guvernului român (iarna lui 1917), culminează cu ruperea relațiilor diplomatice (ianuarie 1918) și instalarea unei stări conflictuale deosebit de periculoase pentru noul stat român, Basarabia reprezentând marea problemă inter-statală în perioada interbelică.

În anii următori, structurile de spionaj ale regimului sovietic (CEKA și ulterior NKVD, precum și spionajul militar – GRU) vor încerca, utilizând toate mijloacele pe care le aveau la dispoziție să creeze nesiguranță și convulsii sociale în România, considerată „stat imperialist”. Confruntarea va deveni sângeroasă și fără menajamente, atît Serviciul Secret de Informații – SSI cît și Secția a II-a a Marelui Stat Major al armatei române

³⁴ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. III, Editura Albatros, București, 2000, p. 124.

³⁵ ANR, Fond *Direcția Poliției și Siguranței Generale*, Dosar nr. 177/1914, file 1-10.

evidențiindu-se prin profesionalismul și spiritul de sacrificiu al agenților, civili și militari implicați, mulți dintre aceștia plătind cu viața pentru informațiile culese din interiorul URSS. Mai mult, după 1945 se declanșează o aprigă represiune ordonată de Kremlin asupra tuturor acelor care, din postura de funcționari ai structurilor de informații ale României Mari, avuseseră în lucru „problema comunistă”.

Bibliografie

1. Arhivele Naționale ale României, Fonduri *Direcția Generală a Poliției și Direcția Poliției și Siguranței Generale*
2. Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. III, Editura Albatros, București, 2000.
3. Bobocescu Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I, Editura Ministerului de Interne, București.
4. Bobocescu Vasile, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, București, 2000.
5. Dabija Gheorghe, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910-1913*, Editura Ziarului „Universul”, București, 1936.
6. Neagu C., D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, București, 1977.
7. Pohrib Adrian, *Din istoria Poliției Române. Poliția orașului Galați între anii 1832 și 1949. Istoric și documente*, Editura AGATON, Galați, 2013.
8. Popescu Alexandru, *Agenții mărturisii. Diplomații și spionajul*, Editura Cetatea de Scaun, București, 2009.
9. Raymond Leonard, *Secret Soldiers of the Revolution*, Greenwoodpress, 1999.
10. Rosetti R. Radu, *Mărturisiri (1914-1919)*, Editura Modelism, București, 1997.
11. Spânu Alin, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.
12. Stoenescu Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 2, Editura RAO, București, 2001.
13. Ștefănescu Paul, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura ANTET, Prahova, 2007.
14. Troncotă Cristian, *România și frontul secret*, Editura ELION, București, 2008.

Ioan-Codruț Lucinescu (n. 1972) – licențiat în istorie (1997), doctor în economie (2007) al Academiei de Studii Economice București, cercetător științific în cadrul Academiei Române (1997-2006). Autor și coautor al mai multor cărți care abordează studii de securitate și intelligence, relații Internaționale și geopolitică. De asemenea, autor al unor studii și articole având ca subiect istoria serviciilor secrete, publicate în reviste de specialitate și la conferințe naționale.